

שמעתא עמיקתא

גליון תש"א | פרשת כי תבא | תשפ"ו | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א

מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

האם מותר לסגור בשבת דלת המשמשת בדופן פוכה

א. מלאכת מכה בפטיש בחפץ של מצוה / תיקון רוחני. ב. עוד בענין הני"ל / תיקון שמועיל להבא. ג. חשש מתקן בהחזרת מזוזה לבית מזוזה.

ד. איסור משום מלאכת בונה. ה. טלטול מוקצה. ו. פתיחת וסגירת דלת הזוזה כשמשמשת דופן לסוכה.

א. מלאכת מכה בפטיש בחפץ של מצוה / תיקון רוחני

תנן **בשבת** דף ע"ג ע"א אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כו' המכה בפטיש המוציא מרשות כו'. ו**פרש"י** מכה בפטיש - **הוא גמר כל מלאכה**, שכן אומן מכה בקורנס על הסדן להחליקו **בגמר מלאכה**, ומתני' נמי לא מיחייב ליה **אלא בגמר מלאכה**. ואמרו **בגמ' נע**: כל מידי דאית ביה גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש. ועיי"ש (קג:) דמבאר נמי **דמכה בפטיש היינו גמר מלאכה**.

ותנן **בסוכה** (נג:) הדי ענביו מרובות מעליו פסול, ואם מיעטן כשר, ואין ממעטין אותם ביו"ט משום דמתקן מנא. ו**פרש"י** עבר ולקטן - לעניניו שדיו מרובין מעליו, ותנן אם מיעטן כשר, ואין ממעטין ביו"ט משום שבות, שדומה למתקן כלי ומכשירו, ואם עבר ומיעטן - פסול, כדמפרש טעמא ואזיל. ואמרין **בגמ'** (נג:) ת"ר אין ממעטין ביו"ט משום רבי אלעזר ב"ר שמעון אמרו ממעטין, והא קא מתקן מנא ביו"ט (ואיכא משום מכה בפטיש, כפות תמרים ע"פ הרמב"ם (פכ"ג) כו', וראב"ש סבר לה כאבהו דאמר דבר שאין מתכוין מותר (שבת כט:), והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה רבי שמעון בפס"ר ולא ימות הכי במאי עסקין דאית ליה הושענא אחרייתא. ו**פרש"י** לא צריכא דאית ליה הושענא אחריתי - ולא צריך להאי, הלכך אין כאן תיקון כלי, דלא צריכא ליה לאכשורה, ולא דמי השתא לפס"ר, דהתם איכא נטילת נשמה ממה נפשך, והכא ליכא תיקון כלי, אבל אי לא הוי אחריתי - משוי ליה מנא, דהא צריך להכי, ורזע"ל דלא מתכוין להכי - אסור, דהוי פס"ר ולא ימות, ע"כ.

ומדכתי' **רש"י** שדומה למתקן כלי משמע דאינו אלא מתקן מדרבנן. וכ"כ **הפני"** (נג:) ד"ה שם (והא) בפשיטות אף אליבא דרש"י. ו**המנ"ח** (מוסד אות כז המכה בפטיש סי"ק ג) כתי' דלא שייך מכה בפטיש בכה"ג כיון שאינו מתקן בטבעו של עולם רק במצוה שנצטווין, רק אם חייב משום איזה מלאכה הוי"ל מתקן דלא הוי מקלקל. ו**בבית יצחק** (נ"א/ה"ח ח"א סי' קב אות א) כתי' לבאר טעמו של רש"י כי מתקן גמור לא הוי רק כשצריך לתשמיש אבל לא בצריך רק למצוה, ושוב פירש משום שאינה לקיום כי אם ליום א', עיי"ש.

אלא דעי' **במרדכי** (סי' תשמו) שכתב בשם **הריב"א** דמתקן גמור הוא מה שנתקנו למצוה ואיסורא דאוי הוי. וכן משמע **ברא"ש** (שבת פ"ב סי' א). אבל **דבדרי רש"י משמע מהרמב"ם** (נלכב פ"ח ה"ה) שכת' דאין ממעטין אותן ביו"ט לפי שהוא כמתקן. וכ"כ **הרבינו מנוח** אליבא דהרמב"ם דהוי דרבנן. ו**השו"ע** (סי' תרמו סעי' ב) כתב כלשון רש"י דהוי כמתקן. ומשמע דס"ל לאסור רק מדרבנן.

ג. עוד בענין הני"ל / תיקון שמועיל להבא

תנן **בשבת** (קנו - קנו:) פוקקין את המאור ומודדין את המטלית ומודדין את המקוה, ומעשה בימי אביו של רבי צדוק ובימי אבא שאול בן בטנית שפקקו את המאור בטפיה וקשרו את המקידה בגמי לידע אם יש בגיגית פותח טפח אם לאו, ומדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת. ואמרו **בגמ'** הילטיק קטנה היתה בין שני בתים [והטומאה היתה שם] וגיגית סדוקה מונחת על גבן ופקקו את המאור בטפיה וקשרו את המקידה בגמי לידע אם יש שם בגיגית פותח טפח אם לאו. ו**פרש"י** והמת מוטל בהילטיק תחת הגיגית [כנגד] הסדק, ולפני מות המת פקקו **בשבת** המאור בטפיה, שמא אין בסדק הגיגית פותח טפח ונמצא המת מוטל באהל שאין לו מקום לצאת דרך מעלה, וחור שבין שני בתים מכניס את הטומאה לצד שני במלא אגרוף, לפיכך סתמוהו בכלי חרס וגבו כנגד ההילקט, וכלי חרס אינו מטמא מגבו, וחוצץ, ע"כ.

ועי' **בכנה"ג** (סי' שיש הגה"ט אות א) בשם **הרי"י הלוי** (כלל ה סי' לד דף סט ד"ה אשר על זה) שדקדק מרש"י דדוקא קודם שימות המת מותר לתתם לחלוץ שלא תכנס הטומאה לבית, אבל איך מיתתו אסור לסתמו דהוי כמתקן. ועיי"ש **במהרי"א הלוי** שכת' דכל שלא היתה הטומאה בבית לא הוי דבר בלתי מתוקן ולא שייך לומר דנ"ר כמתקן בדשעת מעשה הסתימה הבית היה טהור ממאילו ולא היה צריך לשום תיקון ועדיף טפי מההיא דתנן בשבת דאדם מותר לטבול בשבת מטומאתו דנ"ר כמיקר, אולם אחר שיש טומאה אסור משום דהוי כמתקן שהרי תקן הבית והכשירו מטומאת כהן ודמי לטבילת כלי טמא ומעשר בשבת דאסר, ואף ביו"ט אסור כי לא הוי בכלל מכשירו אוי"ג. ולומר לעכו"ם לסתמו הוי שבות דשבות, ע"כ.

אלא דעי' **במהרי"ל** (סי' סה) שנשאל בענין מת הנמצא בבית אם יכולים להכריח יורשי המת לשאת אותו חוצה כדי שיחזור הכהן לבית, וכתב דנראה דתליא במתנגה, אם רגילים לישא שאר המתים מיד אחר פטירתם לבית הטהרה הי"נ יכול לכופן, אבל אי רגילין להשהותם עד שיבאו רבים ויתעסקו עמו, א"י לטהור בביתו, א"כ היכן מצינו לכופן ולזלזל בו נגד המנהג. ולא שייך הכא על המזיק להרחיק א"ע דאנוס הוא דהואיל ונהוג נהוג, וכן משמע פרק בני העיר דההוא מייטא דהוה מחית באנדרונא דהוה פתיחא לבי כנישתא, הוו בעו כהני למיעל לצלויי התם אתו אמרו ליה לרבא אמר להו דלו תיבואת אונתבוה דכלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה וחוצץ בפני הטומאה כו' (ולא טלטלו את המת), ודוחק לדחות ולהעמיד בשבת (ומחמת איסור מוקצה לא טלטלוהו), ועוד ליש מרבותינו אמירה לגוי מותר ובמקום מצוה כה"ג דליכא איסור דאוי א"נ ע"י ככר או תינוק אפי' לצורך החיים, וכן מנהג, אלמא דלא הוי מצו כהני דבי כנישתא לכופן, דאטו מי לא הוה ביתא אחרייתא התם, ע"כ.

ועי' **במ"א** (סי' שיש סי"ק א) שכתב דמשמעה מהמהרי"ל דלא **כהרי"י הלוי**, שהרי תנן **מהרי"ל** דדוחק להעמיד בשבת כו', דמשמע דעכ"פ אין איסור לסתמו בשבת כו'. **ולא הוי מתקן דהכלים שהיו בתוכו כבר נטמאו ואינו מועיל אלא להבא**, ומש"כ רש"י קודם שימות המת אין הכוונה דלאחר מיתה היה אסור, אלא אורחא דמילתא נקט דמסתמא תקנו על צד היותר טוב דהיינו קודם מיתה שלא יטמא שום דבר, עיי"ש.

והא"ר (אות טז) כתי' שדברי **המ"א** אינם מוכרחים, דמ"מ מועיל לכניסת הכהנים לבית, ו**מהמהרי"ל** שם אין ראיה נגד גדולים הני"ל, גם אל כתב דדוחק הוי, גם התם פקיקה של מצוה הוא לכתנים לצלויי בבהכ"י, מיהו אף לצורך מצוה מהני תיקון, ועי' סי' רס"א (ס"א וא"ר שם) וצ"ע. ולומר לעכו"ם נ"ר לסמוך על מג"א ולהתיר, ע"כ.

והברכ"י (אות א) בשם **היד אהרן** כתב שדברי המ"א מגומגמים, והעיקר **כהמהרי"י הלוי** כו', אבל **בבית יהודה** (עאייאש ח"ב סי' קט) השיג על **מהרי"י הלוי**, והתיר בפשיטות כהמ"א, והביא מכמה אחרונים דס"ל הכי, והעלה דשרי לסתום הפתח אף אחר שמת אף בשבת עד שיצא המת, ע"כ. והובא **בשע"ת מזוזה** (א). ו**המב"ב** (סי"ק א) הביא מח' וסיים **שהשע"ת** מצדד כהמ"א.

ד. חשש מתקן המזוזה חזוזה לבית מזוזה

ולפי הנ"ל יש לדון בגוונא שנפלה מזוזה בשבת או יו"ט אם מותר להחזירה משום חשש מתקן דע"י החזרת המזוזה מתיר את הדיווריל בבית, ויש לדון נמי בזה משום איסור בונה.

והנה **המרדכי** (הל' קי' סי' תתקמד) כתי' דמ"ע דציצית אינו אלא להטיל בו ציצית כשילבשנו ולא אמר הכותב לא תלבש בגד שיש לו ד' כנפים בלא ציצית, ועי"כ אין הטלית אסור בלבישה אם אינו יכול עתה להטיל בו ציצית, כגון בשבת, ע"כ. ופסק ה**ט"ז** (נ"א/ה"ח סי' יג סי"ק ח) ע"פ דבריו דמותר ללבוש בגד של ד' כנפות בלי ציצית כשאין האפשרות להטיל בו ציצית. ודעת **המ"א** (סי"ק ח) דאיסור דרבנן מיהא איכא. וכן פסק **המ"ב** (סי"ק ט) ולאו הותר אלא במקום כבוד הבריות. ועי' בזה **בשמעתא עמיקתא** גליון ל"ו.

וכת' **המ"א** (סי' יט סי"ק א) דעל קביעות מזוזה במרכים כשקובע אותה בשעה שדיר בבית לכן מברך על עשייתה, אבל טלית מסתמא קובע בו ציצית עד שלא לובשו, לכן אינו מברך על עשייתו, ואה"נ אם היה לבוש ציצית ונפסקו לו והטיל בו ציצית אחרים מברך אקב"ו לעשות ציצית כמו במזוזה, מיהו י"ל דמיד כשנפסק מחויב [מדרבנן, מחצה"ש] לפשטו ולתקנו כו', משא"כ במזוזה לא הטרירו רבנן לעקור דירתו ואפשר דה"ה במזוזה אם קבע בו מזוזה קודם שדר בתוכו כשנכנס לדור בתוכו מברך אקב"ו לדור בבית שיש בו מזוזה כנ"ל, ע"כ.

והמו"ק (שם) דחה דברי המ"א דאף בציצית אינו מחויב לפשוט וכ"ש במזוזה דא"א לחייבו בעקירת דירתו מפני עשיית המזוזה מאחר שהיא חובת הדר וכשיצא ממנו ממילא לא חלה עליו חובת מזוזה כל עוד שאינו דר בתוכו, ע"כ. ועיין **בחמד משה** (שם).

פניני הלכה

האם בתוך י"ב חודש לפטירת אביו ואמו יכול לומר ז"ל

א. ת"ד (קידושין לא:) מכבדו בחייו ומכבדו במותו, בחייו כיצד וכו', במותו כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך אמר אבא אלא כך אמר אבא מרי הריני כפרת משכבו, והני מילי תוך י"ב חודש מכאן והילך אומר זכרנו לברכה לחיי העולם הבא.

ופי' **רש"י** הריני כפרת משכבו - עלי יבא כל רע הראוי לבא על נפשו. מכאן והילך - כבר קבל מה שקבל שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חודש. וכת' **בתוס'** **ר"י הזקן** דבר שמועה - הלכה ששמע מאביו, וודאי אין הדין באמו, שאינו חייב לומר כך לא כפרה ולא זכרונו אלא כשאומר דבר הלכה ששמע ממנו, מדקתני היה אומר דבר שמועה מפיו, אבל כשאומר בשמו מילי דעלמא אינו חייב לכבדו בדברים אלו, והיינו דקתני בברייתא היה אומר דבר שמועה ולא אמר היה דובר משמו. וכן תבין דעת הרמב"ם (ממרים פ"ח) שכת' היה אומר דבר שמועה כלשון הברייטא.

אבל **בד"מ** (יו"ד סי' ר"מ אות ד) הביא דברי **הרבינו ירוחם** (תא"י חיד' טו ע"ג) דכתב ה"ה אם אמר מפיו שאר דברים בלא בית מדרש אע"פ שאינו דבר שמועה, ואינו מחלק בין אינו דבר שמועה לדבר שמועה. והביא עוד דברי **המהרי"ל** בתשובה (סי' כד) דחלק בין אב לאם וגם באמו צ"ל הריני כפרת משכבו.

וכתב עוד שם **דבהגהות אלפסי** בקידושין (שלי"ג יג. אות א) כתב דהא דצריך לומר הריני כפרת משכבו נראה דלא אמרו כן אלא כשמזכירו בפיו, אבל כשמזכירו בחתימתו אפי' תוך י"ב חודש אומר זלה"ה, שהרי חתימתו קיימת אפי' אחר י"ב חודש. אמנם אני ראיתי בספרי הפוסקים ובפרט בנמוקי יוסף שכתב דינים בשם רבו וכל מקום שזכרו כתב הכ"מ. א"כ נראה דאין חלק.

ולדינא כתב **השו"ע** (יו"ד סי' ר"מ סי"ט) - חייב לכבדו אפי' אחר מותו, כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו אומר כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבו, אם הוא בתוך י"ב חודש, ואם הוא לאחר י"ב חודש אומר ז"ל. וכתב **הרמ"א** ואין חילוק בין אב לאם בכל זה. י"א דאם כותב תוך י"ב חודש דבר ומזכיר אביו, א"צ לכתוב הריני כפרת משכבו, אלא ז"ל, דהא כתיבתו מתקיימת לאחר י"ב חודש, ויש מחמירים אפי' בכתיבה, וכן נוהגין.

וכתב בהגהות **האדרי"ת** דמדכתב הרמ"א דאין חילוק בין אב לאם בזה, משמע קצת דדבר שמועה לאו דוקא דבר תורה, רק כל שאומר בשמו. וכן פסק **בבן איש חי** (שי"ש פרשת שופטים סי"ד) דכשמזכיר שם אביו או אמו אומר הכ"מ.

[וכתי' **בט"ז** (סי"ק י"ב) דאפי' על צדיק גמור אומרים הריני כפרת משכבו, אע"פ דאפשר דלא ראה פני גהינם. שאין זה זלזול דהא אומר אם יש עליו דין הריני מקבול. ו**בברכ"י** (סי' שע"י שיי"ב אות ח) כתי' דהריני כפרת משכבו מועיל אף לצדיקים להציל מאיזה עונש קל על איזה חטא אף שאינו דין גהינם, וגם הקדיש מועיל מאיזה עונש קל, וכן כל שנה ביום שמת אביו הנקרא יארצייט אומרים קדיש להועיל על עונש קל. ב. והנה **בט"ז** (שם סי"ק י"ב) הקשה על הרמ"א דאמאי כתב דחיתום הריני כפרת משכבו כ"י חודש, והלא בס"י שע"י (סי"ח) כתב דאין אומרים קדיש יותר מ"א לחיות חודש כדי שלא להחזיקו רשע. וכת' דצ"ל דשאני לענין הריני כפרת משכבו כיון דלאחר י"ב חודש צ"ל ז"ל, וכן אומרים אפי' על אדם אחר שמת, נמצא דבחודש י"ב שא"א לומר ז"ל דשמא לא זכה עדיין לחיי עולם הבא ויש כאן שקר, אם לא יאמר כלום אלא אבא מורי יהיה זה זלזול שיועידים שמת, ממילא א"א להיות בשב ואל תעשה, על כן מוטב להזכירו בשם הריני כפרת משכבו שאין זה זלזול וגם אינו שקר, דהא אפי' על צדיק גמור אומרים כן, ואפשר שלא ראה פני גיהנם. משא"כ לענין קדיש היותר נכון שלא לומר כלום, ואין כאן רעואת הואיל והוא בשוא"ת, דאף אם אינו זוכה עדיין מ"מ אין שקר יוצא מפיו. ע"כ.

והפמ"ג (אויף ס'י' לח איינע טו) איז שכןשפלה המזוזה בשבת אים י"ש לו בית אחר מדברנן עליו ללכת לשם. **ובתשובת רע"א** (ססי ט) מבואר שרק הגבל הבית ביתו לא שאר בני הבית. ועיי' **בערוה"ג** (ווי"ד סי' רפה סי' אות ה) שהביא דברי **הפמ"ג** (אוי"ח סי' לא) שאם יש לו חדר אחר לך לחדר אחר. ועיי' **במקדש מעט** (סי' רפה סי"ק א) שהביא במי שנפל לו המזוזה בשבת דכיון דאי"א לקבעה בשבת י"יא דאי"צ לצאת מהבית או מהחדר לחדר אחר שיש לו כיוון דאי"א לקבעה בשבת וי"א דחייב לצאת מהבית אא"כ אין לו בית אלא דאז גדול כה"ב. ואפשר טוב להפקיע ביתו, עיי"כ. **ובעל באג"מ** (אהלי ישרון ח"יב דיני מזוזה הערה 86) הורה להקל בזה. ועיי' **בשד"ח** (מעי המיים כלל קטו ד"ה ומה שכתב) בשם **החק"ל** (ווי"ד סי' קכח) שנקט דמותר לתת בשבת המזוזה בהקנה הקבוע על המשקוף, כי אין איסור ליכנס לבית שאין בה מזוזה וכמ"ש המרדכי ולכן אין כאן שום תיקון רק קיום המצוה הוא דאיכא, עיי"כ. אלא דעיינש **בשד"ח** (ד"ה אמנם) בשם **באר מים חיים** (מוצירי) שדן במי ששכח להניח מזוזה מעיי"ש אם מותר להניחה בשבת, או במי שנפלה המזוזה שלו בשבת אם מותר להחזירה לחור שלה בשבת, דלא עביד שום מלאכה או דילמא אסור משום דמיחוי כמתקן דעיי' הנחתה מתיר דירת הבית, ועיי"ש שמסיק שאם נפלה המזוזה בשבת או יו"ט שרי להחזירה וליכא למיגזר משום שנראה כמתקן, משום דמילתא דלא שכיחא היא דישארל קדושים וקובעים המזוזה במסמרים ואי אתרמי דנפלה הוי מילתא דלא שכיח ושרי להחזירה. וכן **הצ"ח** (חגי' סי' נג אות א) כתב שפשוט שאין כל איסור בנתינת או בהחזרת המזוזה אל נרתיקה שבמשקוף (כשלא צריכים לסמרה במסמרים) ואין כל חשש משום מיחוי כמתקן. **והשבט הלי** (ח"י ד סי' קמג) כתב דמאן דעביד בזה כהוראת גאון עולם בעל חק"ל ושד"ח יש לו על פל לשמוך כיון דעיקר הלכה כהסבורים דמותר ליכנס עכ"פ לבית שאין בו מזוזה. ועיי' **בשמעתא עמיקתא** גליון קפ"ו בענין חובת ברכה כשמחזיר המזוזה.

ה. איסור משום מלאכת בונה

ומבואר מהפוסקים הני"ל דאין בזה חשש משום מלאכת בונה. ונר' טעמם ע"פ משי"כ **הרמ"א** (סי' שטו סעי' א) דמחיצה הנעשית לצניעות בעלמא, שרי, ולכן מותר לתלות ולשון לפני הפתח, אף על פי שקבוע שם, וכן פרוכת לפני ארון הקודש, ובבבד שלא יעשה אהל בגג טפח, עיי"כ. וכת' **הא"ח** (סי"ק א) דנ"ל פשוט דמותר לתלות בשבת דסינים המצוירים לנוי אע"פ שקבועים שם כיון שאין עשוי שם למחיצה. וכן פסק **המ"ב** (סו) והוסיף ע"פ המהצ"ש והלבוש"י דאפי' לקבעם שלא יהיו נזוזים ממקומם ג"כ שרי כיון שאין עשויים כלל למחיצה, עיי"כ. וצ"ל דהיינו טעמא דליכא משום איסור בונה, כי אף שתולה אותם באופן קבוע אכתי אינו מבטלם לבנין. ולפי"ז י"ל דה"ה בענין הנחת מזוזה בקנה שלה.

אלא דעיי' **בחזו"א** (אוי"ח סי' ב אות יג) שהקשה על הרמ"א הני"ל דכיון דקובעו להיות תלוי על צירין הו"ל כתולה דלת על ציריה דחייב משום בונה, ועל כן כת' דאין מותר אלא ביולין שדרכו לתלותו ולסלקו, וצ"ל, וכן משי"כ **המ"א** דמותר לתלות דסינים המצוירים לנוי ואפי' לקובעם צ"ע אם קובעם לעולם הר"ז בונה, וצ"ל ג"כ בעשוי לתלותם להסירם או שתלאן רפוי שנוח להסירן וממילא דרכן להסירן, עיי"כ. מבואר שדבר שתוקעים בקרקע צריך שיהיה דרכו ממש להסירו, וכן דבר רפוי שנוח להסירו חשיב כדרכו להסירו אף אם לא מסירו בפועל כל ז' ימים וכמ"ש **התוספת שבת** (סי' שטו סי"ק ט). אבל אם דרך תשמישו ברפיון ומבטלו שם כדלת על ציריו אסור. והארכנו בזה בס"ד **בשמעתא עמיקתא** גליון תקצ"ה. ולפי"ז י"ל דמזוזה שמנחת בבית מזוזה באופן רפוי אין משום איסור בונה, אבל אם מונחת בבית מזוזה הנסגר בחוץ יש בזה משום בונה בסגירת בית המזוזה.

שו"ר **פ"כ** (פכ"ג הערך א' רפ"כ הערה לד) שכת' בענין מזוזה שנפלה בשבת, דלהחזירה למקומה בשבת אם משמשת במסמרים או בנעיצים, ודאי דאסור, ואם רק מכניסה לחור מוכן שבלדו, או לתוך שפופרת מוכנה שבלת, ענין שד"ח (שס), שדן משום תיקון כלי, ולפי דברי החזו"א הני"ל יש לדון משום בונה שמוסיפה על הבנין, עיי"כ. **ובחוט שני** (שבת ח"יב עמי' רמב ד"ה מזוזה) כתב דאסור להניחה בשבת בתוך השפופרת המחוברת בכותל מכבר, כיון שהדרך לבטלה לבנין.

ו. טלטול מוקצה

ולענין טלטול המזוזה, עיי' **במ"ב** (סי' שז סי"ק אג) שהתיר לטלטל גט בשבת, מכיון שיכול ללמוד ממנו דיני גט. אלא דעיי"ש **בשעה"צ** (אות ט) בשם הפמ"ג דאם מקפיד לצרע על פי צלוחית, משמע מיניה דאסור לטלטל. ועיי' עוד **במ"ב** (סי' שח סי"ק כב וסי' תרפח ססי"ק יח) שהתיר לטלטל מגילה בשבת. ולפי"ז י"ל דה"ה שמותר לטלטל מזוזה בשבת. **והמנחת שבת** (סי' פח אות קמג) מסתפק אפי' היכא שנפלה המזוזה בחול אם מותר לטלטלה בשבת ואף שהיא ראויה ללמוד ממנה דיני מזוזה מ"מ כיון שהיא ראויה להחזירה למזוות הבית ולכן היא עומדת אפשר דיש להחמיר מלטלטלה דומיא דלתות שנתפרקו בשבת, וצ"ע למעשה ואולי ראוי להחמיר אפי' היכא דלא הקובעה המזוזה עדיין מעולם בהמשקוף וכמו בגד דיש אוסרים לטלטל והנם די"ל דמזוזה יש בה גם משום מוקצה מחמת חסרון כיון כיון דמקפיד עלילה מלוצר אותה ע"פ צלוחיתו שלא תקלקל, עיי"כ. אבל **בתולדות שמואל** (חגי' סי' צט סי"ק י ד"ה מזוזה) כת' דלא דמי מטעם הני"ל כיון שהקריאה בעצם מצוה היא והיא ראויה לכך. וכן פסק **הגריש"א זצ"ל** (שלמי יהודה פ"א הערה יב). ועיי' **בשיורי המנחה** (סי"ק ד) דאם המזוזה נמצאת במקום בזיון, מותר לטלטלה כדי להצניעה.

ועיי' **בתוספת שבת** (סי' שח סי"ק כא) שכת' בענין תפילין שאין דינם כמו מוקצה מחמת חסרון כיון דדמי קצת לספרים וכתבי הקודש, עיי"ש. וכן דעת **הגריש"א זצ"ל** (שש"כ פ"א הערה לב) משום דאפשר להתלמד בהן אין כאן הקצאה גמורה.

ז. פתיחת וסגירת דלת הזזה כשמשמשת דופן לסוכה

ויש עוד לדון בגוונא שסוגר דלת בשבת או יו"ט מהכשיר הסוכה האם יש משום חשש מתקן דעיי' סגירת הדלת מתיר את הדיורים בסוכה ויש לדון נמי משום איסור בונה.

ויעוי' **ברע"א** (סוכה כה.) **ובפמ"ג** בספר **תיבת גמא** (פר' יתרו אות א) שכת' דאכילה חוץ לסוכה אין איסור כ"א שמבטל מ"ע דסוכה **ומה"ט קטן מותר להאכיל חוץ לסוכה**. ולפי דבריהם י"ל דכיון דליכא איסור לדור מחוץ לסוכה, הכשרת הסוכה דמיא לבית בלי מזוזה דכיון דליכא איסור לגור שם אין משום מתקן בהחזרת המזוזה. אלא **שהפמ"ג** בסי' תר"מ (אי"א סי' י וסי"ק טו) כתב דסוכה הוי קום ועשה והאוכל בחוץ אוכל באיסור, וכן נקטו **הפנ"י** (סוכה כה. ד"ה במשנה) **והבכורי** (סי' תרמ סי"ק כה וסי' תרנו ססי"ק יג). וכן מוכח מה"ב (סי' תרמ סי"ק א) שפסק שיש איסור ספיה להאכיל קטן מחוץ לסוכה. ועיי' **בשמעתא עמיקתא** גליון תרכ"כ. ולפי דבריהם יש לדון משום דהוי כמתקן עיי' הכשרת הסוכה. וכן מבואר **במ"ב** (סי' תרלג סי"ק יג) שכת' דאסור ללמעט גובה הסוכה ביו"ט דהוי כעין בונה וכדלעיל בסימן שיי"ג סי"י **ועוד שמתקן הסוכה בזה ומכשירה** ואסור כההיא דהדס בסימן תרמ"ו, עיי"כ. אלא דלמא יש לחלק דשאני הכא שדלת קבוע על ציריה מערב יו"ט ובכה"ג י"ל דליכא משום מתקן.

ולענין איסור בונה עיי' **במהריק"ש** (סי' שטו על סעי' א) שהתיר לפרוס גגון או מחיצה מתקפלת כי יש טפח פרוס במקום הכוץ. והביאו **הכה"ח** (אות כח). אולם **החת"ס** (אוי"ח ססי' עג) כת' דכריכה כ"א מהניא אך באופן שישאר בהרוחב טפח דלא מיתחזי שהשאריה כך משום אהל אבל עיי' גוי יש להתיר דעכ"ל לית ביה אלא איסור דרבנן משום דלא מיחוי כמסור, עיי' פסק **המ"ב** (סי' יא). ונר' דעד כאן לא אסרו אלא באופן שאין המחיצה מחוברת לבנין וכדו', דאל"ה שרי כפתיחת דלת ושרי אף היכן שמכשיר את הסוכה עיי' סגירתה, וכן מצינו **ברמ"א** (סי' תרכו סעי' א) שכת' שמותר לעשות הסוכה תחת הגגות העשויות לפתוח ולסגור, ומותר לסגרן מפני הגשמים ולחזור ולפתחן, ואפי' ביו"ט שרי לסגרן ולפתחן אם יש להם צירים שסוגר ופותח בהן, ואין בזה לא משום סתירה ובנין אהל. וכתב **המ"א** (סי"ק ה) דכיון שיש צירים הוה כפתח. וכ"כ **המ"ב** (סי"ק ט) **והערוה"ש** (אות כד).

וכן מצינו **באמרי יושר** (ח"א סי' ק) שכת' להתיר לסגור דלת הסותם פרצה ומכשיר את העלורים כי כל פתח הראוי לנעול אין חשש מחמת שאסור לנעול לו שום דבר נכבד נשמה ומתמול ויש היכר דלת ברה"ר והוי רק כמוסיף על מחיצה שדרי, ואף לדעת הפמ"ג סי' שט"ו שאוסר להוסיף על מחיצה מתרת, מ"מ כיון דנעשה המחיצה מעיי"ש ואז הוי מחיצה גמורה כיון דראוי לנעול ממילא גם בשבת לא פסקה שם מחיצה מיני וגם הרי ביה"ש הי' ראוי לנעול, עיי"כ. וכן הוא **באב"ז** (אוי"ח ח"א סי' ערב אותיות יא - יג). וכן פסק **השש"כ** (פכ"ד אות מ) דמחיצה מתקפלת המחוברת לקיר, כמו דלת מתקפלת, אפילו אינה פרוסה מבעו"י לרוחב של טפח אחד, דנתן לפותחה בשבת, גם אם היא באה להתיר דבר בפתיחתה. ולכן מותר לפתוח דלת שמהוה דופן שלישית לסוכה, אף שעיי' כן הסוכה תהיה כחצויה, אך לא מותר לסגור דלת זו, עיי"כ.

שו"ר דדעת **הגריש"א זצ"ל** (נחשקיי חמד סוכה ה.) לאסור בזה משום דהוה מחיצה המתרת שאסורה בשבת, ואף שמותר לפתוח את הגג שמעל הסוכה בשבת כשיש לו צירים, התם שכבר יש סוכה ורק מסיר את המונע מלהכשירה, אולם הזזת הדלת מאחר והוא מכשיר את הסוכה בפועל, הוה מחיצה המתרת בשבת ואסור, ומי"מ עיי' נכרי נראה דמותר, דהוה שבות דשבות במקום מצוה, עיי"כ. **והגרש"א זצ"ל** (להלכ"ש סוכה פ"א אות טו) מסתפק בזה. אולם דעת **הגרי"ק זצ"ל** (חוט שני ח"יב עמי' רסא) להתיר דמזו דהציר מתיר את התוספת הקבועה על הבנין הכי נמי מתיר את המחיצה המתרת.

מסקנא דדינא

א' מזוזה שנפלה בשבת או יו"ט מותר להחזירה אם רק מכניסה לחור מוכנה או לתוך שפופרת מוכנה, ואין בזה משום איסור מתקן או בנין. **ב'** מחיצה מתקפלת המחוברת לקיר, כמו דלת מתקפלת, מותר לפותחה בשבת ויו"ט, אפילו אינה פרוסה מבעוד יום לרוחב של טפח, גם אם היא באה להתיר דבר בפתיחתה. ולכן מותר לפתוח דלת שמהוה דופן שלישית לסוכה, אף שעל ידה תהיה הסוכה כשרה למצותה, וכן מותר לסוגרה. ויש שהחמירו בזה אי"א עושה עיי' נכונים.

ומבואר בדברי דבתוך י"ב חודש אין לומר זכרון לברכה, דשמא לא זכה עדיין לעולם הבא ויש כאן שקר. [ולכאז דבר זה שייך בכל אדם ולא רק באביו או רבן]. אולם **הש"ך** (סי"ק י"ג) כתב דגם בתוך י"ב חודש יכול לומר זכורנו לברכה, רק דלאחר י"ב חודש לא יאמר הריני כפרת משכבו, משום שמשפט רשעים בגוהים רק י"ב חודש, וכן נוהגין. עכ"ד.

[וביאר **היפה ללב** (ווי"ד סי' רי"מ ח"ה אות יז - ובנדי"מ אות פא) דר"ל דבתוך י"ב חודש יכול לומר ז"ל הריני כפרת משכבו, אבל לא שיאמר רק ז"ל. אולם יעוי' **בפרי חדש** (ווי"ד שם) דהבין דכוונת הש"ך דיכול לומר ז"ל ללא אמירת הכי"מ, ומשי"ה כתי' להשיג על דבריו מהרמ"א בבי כתיבה דמשמע דבתוך י"ב חודש צ"ל דוקא הכי"מ ולא סגי באמירת ז"ל. וכ"כ להעיר **בערה"ש** (סי' רי"מ סלי"א). ולביאור היפה ללב נתיישבו דברי הש"ך].

ולכאזי יש להביא ראיה לדבריו דאפשר לומר ז"ל אף בשבת כדשמוכזריו בחתימתו אפי' תוך י"ב חודש אומר זל"ה"ה. והזכיר דבריו לדינא בהגהותיו [אלא דלמעשה ס"ל לדינא דאף בכתיבה יש להחמיר ולכתוב הכי"מ ולא סגי באמירת ז"ל]. ולדברי הטי"ז אין יכתוב בתוך י"ב חודש זל"ה"ה דשמא לא זכה עדיין לחיי העולם הבא ויש כאן שקר. וכבר עמד בזה **בנימוקי רי"ב** (על השו"ע) והוסיף להעיר דלדברי הטי"ז נמצא דלאותה דעה לא יכתוב כלום והיה זה זלוזל.

ויעוי' עוד **בשכנה"ג** (אות כ"ה) דהמנהג לומר על אביו ועל אמו בתוך י"ב חודש הריני כפרת משכבו, ולאחר י"ב חודש ז"ל, ולשאר חכמים ז"ל בין בתוך י"ב חודש בין לאחר י"ב חודש. עיי"כ. ומבואר דאין חסרון לומר בתוך י"ב חודש ז"ל [אלא דעל אביו ואמו בתוך י"ב חודש כיון דאומר הריני כפרת משכבו א"צ לומר ז"ל].

ויעוי' **גיפה ללב** (סי' רי"מ ח"ג אות כ"ב - ובנדי"מ אות פ) דהביא סייעתא לדברי הש"ך **מהס"ח** (סי' תשמ"ה ותתקפ"א) דכתי' דבתוך יב"ח שמת האב, אם מזכיר אותו יאמר ז"ל, אבל לאחר י"ב חודש לא יהא אומר. ומבואר דס"ל דאדרבה דוקא בתוך י"ב חודש אומר ז"ל [נפי' בפרוש קדמון שם טעם דבריו, משום דמשפט רשעים בגוהים י"ב חודש. גם י"ל דאחר י"ב חודש דאין הנשמה עולה ויורדת אין לה נפקותא ובכורן טוב בזה העולם]. ואע"ג דלא קי"ל כדבריו לענין הזכרת ז"ל אחר יב"ח, מ"מ חזינן דאין מניעה לאומרו בתוך יב"ח.

העולה לדינא - גם בתוך י"ב חודש יכול לומר על הנפטר זכורנו לברכה. אלא דעל אצוי צ"ל בתוך י"ב חודש הריני כפרת משכבו, ואם ירצה ראוי לומר זכורנו לברכה הריני כפרת משכבו. וה"ה באמו יאמר הריני כפרת משכבה, ואם ירצה יאמר זכרונה לברכה הריני כפרת משכבה. ואחר י"ב חודש יאמר ז"ל.

נכתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלולי שליט"א
מו"ץ הקהילה החברית מעלה אדומים

פניני מוסר

קבלת מלכות ברה"ה

"הנה ברה"ה נצטוינו לומר מלכויות... והכונה ב"תמלכוני" שהאדם צריך להמליך אותו ית' על כל אבריו וחושיו: ראה, שמעוה, מחשבתו, וכדומה, לכבוש אותם כפקודתו, וזהו "שתמלכוני עליכם".

והנה לזה צריך הכנה רבה מאד, והולאי שנכין עצמנו באלול, ומעתה מה נולאו ח"ו המתאחדים לומר מלכויות עד ר"ה, ואינם מבינים עצמם בבחינת מלכויות, להמליך אלוקינו על כל אברינו מקודם ר"ה, היוכל להיות שישנה טבעו בשעה אחת בר"ה בשעה שאומר מלכויות, היחפך רצונו מרע לטוב בשעה אחת: ונמצא אינו אומר כלל מלכויות...על כן יש לעשות גדרים קודם ר"ה להמליך אותו ית' על כל אבריו וכי' וטוב לו לומר מלכויות וזכרונות לטובה".

(כתבי הסבא מקלם פנקס הקבלות עמי' ח)

"בודאי - "אמרנו לפני מלכויות", ואמירת כל תפילות ר"ה, שבחן חזור ונשנה ענין גילוי מלכות שמים, כולן יחד צריכות להביא אותנו להמלכתו יתב' עלינו. אולם הן יכולות להביא אותנו לידי כך רק אם תרגלנו את המלכות עלינו במשך כל השנה, ובייחוד במשך חודש אלול, אז ה"אמרנו לפני" (אמריה אמיתית שצריכה היאמר "לפני" - לפני אלקי אמת!) יכול להיות ה"מכה בפטש"י שמביא את עבודת ההמלכה שלנו לסיום ולהשלמה. אמר הגרש"י הסבא מקלם זצ"ל "אם רצונך להמליך את הקב"ה עליך - לך המלך את שכלך עליך: עד כמה שנתאמן במשך השנה, ובייחוד בימי אלול, בהמלכת שכלנו על רצונו ותאוותינו וכל מאוויינו - נמליך את הקב"ה עלינו, זו עיקר עבודתנו בהכנה עצמנו לימים הנוראים הקדושים". (שפתי חיים עמי' כבכ)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

✉ להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל: amikta@amikta.co.il

נתחזקת אתרם ומשפחתו | © שמעתא עמיקתא – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 0503-767-052